

خطر رشد نگاه تجاری به نهاد آموزش

شهریه‌های گزاف مدارس غیر دولتی خطر رشد نگاه تجاری به نهاد آموزش را افزایش می‌دهد مدرسه یا تجارتخانه مسئله این است

گروه اجتماعی

شهریه گزاف مدارس غیردولتی، سوژه تازه‌ای نیست و شاید از فرط تکرار جذابیتش را از دست داده باشد، اما مبالغی که این مدارس دریافت می‌کنند به قدری درشت است که گویی آموزش را با نگاه تجاری پیوند زده‌اند و به همین دلیل این سوژه همیشه برای خانواده‌ها پرکشش است، به‌ویژه حالا که شهریه سال‌تحصیلی آینده به طرز سرسام‌آوری بالاست و والدین میان ثبت‌نام کردن و منصرف شدن مردد مانده‌اند. معمولاً زور این مدارس زیاد است و با قدرت و نفوذی که دارند درمورد کیفیت آموزشی‌شان اغراق می‌کنند. البته وضعیت دولتی‌ها آن‌چنان وخیم است که غیردولتی‌های خاص می‌توانند بر کیفیت آموزشی خود مانورهای فراوانی بدهند و حتی شهریه‌های مصوب را پشت‌سر بگذارند و اعداد و ارقام را به میل خود تغییر دهند. یکی از مهم‌ترین شگردهای مدارس غیردولتی اسم و رسم دار برای دریافت مبالغ بیشتر، سوءاستفاده از همین نام و یا برند مدرسه است، امکانی که در اختیار همه مدارس غیردولتی نیست و تعداد خاصی از آن‌ها می‌توانند با این ترفند هر هزینه‌ای را به والدین تحمیل کنند که البته ضعف نظارت‌ها یا کم‌تأثیر بودن برخوردها نیز به آن دامن می‌زنند. یکی دیگر از دلایل بی‌پروا شدن برخی مدارس غیردولتی در تخلیفات شهریه‌ای تن دادن والدین به شهریه‌های غیرقانونی است. آن‌ها به این پرسش که چرا فرزندشان را در یک مدرسه دولتی ثبت‌نام نمی‌کنند، این‌طور پاسخ می‌دهند: «کیفیت فضای فیزیکی مدرسه پایین است، معلمان خسته و بی‌انگیزه‌اند، روش‌های آموزشی یکنواخت و معلم محور است و کلاس‌ها بی‌روح و بی‌هیجان است، وگرنه چه کسی دوست دارد که در این وضعیت اقتصادی، این هزینه‌های گزاف را هر سال متقبل شود؟» البته برخی خانواده‌هایی که فرزندانشان را در مدارس غیردولتی ثبت‌نام می‌کنند از اقشار مرفه جامعه هستند که افزایش شهریه‌ها را می‌پذیرند، اما خانواده‌هایی نیز وجود دارند که شهریه‌ها و افزایش سال‌به‌سال از عهده آن‌ها خارج است.

شهریه‌هایی عجیب و سرسام‌آور که برای سال تحصیلی آینده در دوره ابتدایی به 50 تا 60 میلیون تومان رسیده است! این مدارس برای

آنکه بهای گزافتری دریافت کنند، پیش‌شرط‌های عجیب‌وغریبی هم می‌گذارند و با برگزاری آزمون ورودی که بیشتر جنبه بازارگرمی برای جذب دانش‌آموز دارد تا تعیین سطح واقعی آن‌ها، به خانواده‌ها این‌گونه القا می‌کنند که این مدرسه متقاضیان زیادی دارد تا عطش مخاطب و رقم شهریه را افزایش دهند. البته رئیس سازمان مدارس غیردولتی می‌گوید، «هیچ مبلغی برای شهریه سال آینده مدارس غیردولتی اعلام نشده»، این در حالی است که بیشتر این مدارس منتظر اعلام رسمی نمانده‌اند و خودسرانه شهریه‌ها را بالا برده و ثبت‌نام‌ها را تمام کرده‌اند.

50 میلیون تومان، رقم دریافتی برای ثبت‌نام در پایه سوم دبستانی غیرانتفاعی در منطقه 7 تهران است. این را مادر یکی از دانش‌آموزانی می‌گوید که، دخترش در مدرسه غیرانتفاعی شرق تهران، سال تحصیلی گذشته را با هزینه 18 میلیون تومانی گذرانده و امسال، هزینه‌شان به 50 میلیون افزایش پیدا کرده است. برای مدارس غیردولتی در مناطق پایین‌تر شهر تهران هم وضعیت شهریه به همین ترتیب است و نرخ 9 میلیون تومانی به بیست‌وچند میلیون تومان رسیده است.

گویا این مدارس شهریه‌های متغیری دارند که به نام فوق‌برنامه خوانده می‌شود و اتفاقاً محل چانه‌زنی‌اند، چون هر مدرسه می‌تواند با ادعای داشتن بهترین فوق‌برنامه‌ها، شهریه نهایی را بالا ببرد.

سال‌هاست مدیران وزارت آموزش‌وپرورش راه را باز گذاشته‌اند تا مدیران مدارس غیردولتی بتوانند از طریق آن سود هنگفتی کسب کنند، لیست بلند بالایی از فعالیت‌های فوق‌برنامه، اردوهای علمی، فرهنگی و تفریحی و کلاس‌های ورزشی مانند شنا و فوتبال که به ضرر والدین و به سود مدیران مدارس تمام می‌شود. رسول پرورش، استاد دانشگاه و فعال صنفی آموزش از این مسئله تحت عنوان حفره خالی در قانون مدارس غیردولتی نام می‌برد که «مسئولان آموزش‌وپرورش نه تنها قصد ندارند چنین حفره خطرناکی را با ضابطه‌مندی و قانون‌مداری پر کنند، بلکه همواره دنبال راه‌های متعددی برای عمیق‌ترکردن آن در جهت گسترش مدارس غیردولتی و کسب سود بیشتر آن‌ها هستند. در واقع نه تنها هیچ اراده‌ای برای برخورد با این تخلفات گسترده در مدارس غیردولتی وجود ندارد بلکه خودشان هم به آن دامن می‌زنند.»

ابراهیم سحرخیز، معاون سابق وزارت آموزش‌وپرورش نیز به این موضوع انتقاد کرده و می‌گوید: آنچه منجر شده مدارس غیردولتی شهریه‌های بالاتر از نرخ مصوب از خانواده‌ها دریافت کنند و آموزش‌وپرورش نیز از نظارت بر آن‌ها ناتوان باشد، فعالیت‌های فوق‌برنامه است. هم‌اکنون در بحث فعالیت‌های فوق‌برنامه دامنه اختیار از خانواده‌ها سلب شده است و زمانی که فرزندشان را در مدرسه ثبت‌نام می‌کنند باید خود را

تابع کامل فعالیتهای فوق‌برنامه بدانند. به‌عنوان مثال اگر دانش‌آموز به برخی از فعالیتهای فوق‌برنامه نیازی نداشته باشد و بخواهد از برنامه‌های رسمی مدرسه بهره‌مند شود، این موضوع از سوی مسئولان مدرسه پذیرفته نمی‌شود چراکه فعالیتهای فوق‌برنامه را از آموزش‌های رسمی تفکیک نمی‌کنند.

ایراد در شاخص‌های تعیین شهریه

سرخیز در بحث تخطی مدارس غیردولتی از شهریه‌های مصوب، نخستین ایراد را متوجه شاخص‌های تعیین شهریه می‌داند: «چگونه می‌شود در یک منطقه مدرسه غیردولتی با مدرسه غیردولتی دیگر تفاوت چشمگیری در مبلغ شهریه داشته باشند؟ شاخصها و ملاک‌های تعیین شهریه باید شفاف‌سازی شود و اگر این شاخص‌ها در اختیار خانواده‌ها قرار گیرد، بسیاری از ابهامات رفع می‌شود. شاخص‌های دریافت شهریه از جمله نیروی انسانی، فضای آموزشی، برنامه ارائه‌شده توسط مدرسه، فعالیتهای فوق‌برنامه هزینه و ایاب و ذهاب باید به‌طور دقیق مشخص شود. در حوزه آموزش‌وپرورش نیز مانند سایر مراکزی که به مردم خدمات ارائه می‌دهند، باید جزئیات هزینه‌ها شفاف باشد یعنی مردم باید منوی دریافت خدمات و پرداخت پول در قبال آن را دریافت کنند. تعداد تخلفات مدارس غیردولتی کم نیست و آموزش‌وپرورش نتوانسته به حیاط خلوت آن‌ها ورود کند و با تخلفات برخورد جدی داشته باشد.»

معاون سابق وزارت آموزش‌وپرورش معتقد است اگر از حقوق مصرف‌کننده که خدمتی را دریافت می‌کند، دفاع نشود، دریافت شهریه‌های کلان توسط مدارس غیردولتی تداوم خواهد داشت و چند برابر نرخ تورم شهریه دریافت می‌کنند. در بحث نظارت، آموزش‌وپرورش به شکل جدی ورود پیدا نمی‌کند و سازمان بازرسی نیز وارد نمی‌شود و کار را به خدا واگذار کرده‌اند!

البته «مهم‌ترین مانع برخورد با تخلفات واضح و روشن مدارس غیردولتی، وابستگی بسیاری از آن‌ها به شخصیت‌های سیاسی و اقتصادی مطرح کشور است. از آن بدتر مدرسه‌داری مدیران سطح بالای وزارت آموزش‌وپرورش و ادارات است که از رانت اخذ مجوز رایگان استفاده کرده و مدرسه‌ای در حیاط خلوت آموزش‌وپرورش راه انداخته‌اند برای روز مبادا. مدارسی که بنگاه کسب درآمد آن‌هاست و آینده کاری‌شان را تأمین می‌کند.» طاهره الهیاری، مدیر یکی از مدارس دولتی و کارشناس آموزش از راه دور به این مسئله اشاره و با صراحت مطرح می‌کند: «این اتفاق آنقدر علنی و روشن است که دیگر اغلب کارکنان آموزش‌وپرورش می‌دانند که چرا فلان مدارس زنجیره‌ای در تهران یا آن مدرسه تازه تأسیس غیردولتی در یزد یا مدرسه بسیار مطرح در تبریز از سقف شهریه مصون هستند و یا در آموزش و استخدام معلمان دستشان

از سایر مدارس غیردولتی دیگر بازتر. ناظران عملکرد مدارس غیردولتی اگر هم بخواهند نمی‌توانند با تخلف این مدارس برخورد کنند و باید از کنار بسیاری از مدارس با اغماض رد شوند.» محمد داوری، کارشناس ارشد نظام آموزشی نیز به این مسئله واقف است و در گفت‌وگو با «رسالت» مطرح می‌کند که مدیران آموزش‌وپرورش تمایلی به نظارت بر مدارس غیردولتی ندارند، به این علت که بار هزینه را از دوش دولت برداشته‌اند و اگر قرار بر نظارت و تعطیلی مدارس متخلف باشد، بار هزینه به دوش دولت می‌افتد. بنابراین زبان دولت در برابر متولیان مدارس غیردولتی کوتاه است.

نگاه هزینه‌ای و محاسبه سود و ضرر

بی‌تردید این مدارس پرحاشیه‌ترین عنصر آموزش‌وپرورش در سه دهه گذشته بوده‌اند و یکی از مهم‌ترین عناصر حاشیه‌دار و مسئله‌ساز که هر سال با آغاز ثبت‌نام مدارس پررنگ می‌شود، بحث شهریه است که معمولا منطقه به منطقه و حتی مدرسه به مدرسه متفاوت است. در این میان سودی که آموزش‌وپرورش از توسعه مدارس غیردولتی می‌برد، کم شدن بار دانش‌آموزان از دوش دولت و افتادن این بار به دوش بخش خصوصی است که با حساب دودوتاچهارتای مادی به‌صرفه است و این جای اندیشه دارد، چون ثابت می‌کند در کشور ما نگاه به آموزش‌وپرورش؛ نگاه هزینه‌ای و محاسبه سود و ضرر است که تا این حد بر روی صرفه‌جویی در هزینه‌ها تأکید می‌شود. موضوعی که بارها از سوی برخی معلمان مورد تأکید قرار گرفته و آن‌ها به‌صراحت می‌گویند، هدف دولت‌ها این است که با تضعیف آموزش رایگان، خانواده‌ها را به سمت مدارس غیردولتی سوق دهند تا از زیر بار هزینه‌های آموزش‌وپرورش شانه خالی کنند و در این راه موفق شده‌اند: «گاه مواردی در مدارس غیردولتی اتفاق می‌افتد که بسیار عجیب است. مثلا دانش‌آموزی که پدرش در بازار کارگر است ولی سالی چند میلیون هزینه برای مدرسه فرزندش پرداخت می‌کند؛ صرفا چون شنیده مدرسه دولتی خوب نیست.»

عدم حمایت دولت از آموزش رایگان

آمار اعلام‌شده توسط سازمان برنامه‌وبودجه در سال تحصیلی 1398-1399 نشان می‌دهد سهم بخش غیردولتی در مقطع ابتدایی به 16 درصد، در متوسطه اول به 11 درصد، در متوسطه دوم به 11 درصد و در کل، سهم بخش غیردولتی به 14 درصد افزایش پیدا کرده است، اما این سؤال پای ذهن ماست که چه چیزی باعث شده والدین علیرغم اخذ شهریه‌های نجومی، بازهم به ثبت‌نام فرزندانشان در مدارس غیردولتی تمایل داشته باشند؟ کارشناسان می‌گویند، «عدم حمایت دولت از آموزش رایگان، دست‌های پنهان در مدیریت آموزش‌وپرورش که آرام و بی‌صدا آموزش را به بخش خصوصی واگذار می‌کنند و در یک‌کلام، تضعیف مدارس

دولتی طی سال‌های اخیر باعث شده که ترجیح اول اغلب خانواده‌ها ثبت‌نام فرزندشان در مدارس غیردولتی باشد.»

محمد داوری، کارشناس ارشد نظام آموزشی این ترجیح را تأیید و بر ناکارآمدی، فرسودگی و بی‌انگیزگی نیروی انسانی در مدارس دولتی تأکید و در گفت‌وگو با «رساله» عنوان می‌کند: «حتی در بهترین مدارس دولتی، حداقل‌ها ارائه می‌شود. به این مفهوم که سال تحصیلی 9 ماه است، اما زمان مفید این مدارس 6 ماه هم نیست. به لحاظ کیفی، وقت مفید در کلاس درس باید 70 تا 90 دقیقه باشد، اما این مدارس 30 دقیقه هم وقت مفید ندارند. از نظر انگیزه نیروی انسانی نیز معلمان این مدارس به شدت خسته و بی‌مواند. ممکن است برحسب اتفاق معلمانی خوب و توانمند را به خدمت بگیرند اما این اتفاق به ندرت رخ می‌دهد. به‌طور کلی وضعیت مدارس دولتی بسیار بحرانی و بغرنج است و در آن خبری از نشاط، تلاش و پویایی نیست، به همین دلیل اغلب مدارس غیردولتی شهریه‌های متفاوتی را به شکل سلیقه‌ای و بدون پایبندی به ضوابط و مقررات دریافت می‌کنند، چراکه از اوضاع وخیم مدارس دولتی و از گرایش خانواده‌ها به سمت‌وسوی غیردولتی‌ها مطلع‌اند. حتی والدینی که از نظر اقتصادی ضعیف هستند، ترجیح می‌دهند به هر طریقی مبلغی را فراهم کرده و فرزندانشان را در مدرسه غیردولتی ثبت‌نام کنند.»

داوری در ادامه به این پرسش که آیا تضعیف مدارس دولتی عامدانه است، این‌گونه پاسخ می‌دهد: «دو دیدگاه در این زمینه وجود دارد، یک دیدگاه، تضعیف را سیاستی عمدی می‌داند و دیدگاهی دیگر از ناتوانی آموزش‌وپرورش در کیفی سازی خبر می‌دهد. به نظر می‌رسد هر دو دیدگاه حاکم است، اما به‌شخصه معتقدم این موضوع بیش از همه ریشه در ناتوانی دارد. ساختار آموزش‌وپرورش ما به‌گونه‌ای است که نمی‌تواند کیفیت آموزشی را تضمین کند؛ این ساختار عریض و طویل با بودجه‌های ناچیز سالانه قادر به کیفیت‌بخشی نیست، به همین دلیل مدارس دولتی ما نتوانسته‌اند به فناوری‌های جدید ورود کنند و سیستم‌گزینش و تربیت‌معلم و تأمین نیروی انسانی آن مشکل دارد، تجهیز مدارس و فضای آموزشی و امکانات آن دچار مشکل است، در نتیجه نمی‌توان با یک چهاردیواری و معلمی کم‌انگیزه و کم‌توان انتظار کیفیت آموزشی داشت و خانواده‌ها نیز طبیعتاً به ثبت‌نام در مدارس غیردولتی متمایل می‌شوند.»

حجت‌الله بنیادی، پژوهشگر حوزه تعلیم و تربیت در این‌باره توضیح می‌دهد که عمده‌ترین دلیل تقاضا، کیفیت نامطلوب آموزش در مدارس دولتی از یکسو و تمرکز مدارس غیردولتی بر آموزش‌های کنکوری و تست‌زنی در دوره متوسطه است. از طرفی انتظارات اولیا در دوره

ابتدایی، یادگیری مهارت‌های عمومی زندگی است که اگر در مدارس دولتی باکیفیت و مبتنی بر استانداردهای تعریف‌شده ارائه شود، ترجیح اولیا بر این است که فرزندانشان بدون توجه به خصوصی یا دولتی بودن مدرسه، از یک آموزش باکیفیت بهره‌مند شوند اما دلیل بالا بودن درصد دانش‌آموزان دوره ابتدایی در مدارس غیردولتی ایران، نه به دلیل ارائه آموزش متنوع و باکیفیت‌تر این مدارس، بلکه دلیل عمده ضعف آموزش و پرورش دولتی در ارائه یک آموزش باکیفیت به دانش‌آموزان است.

برخی از کارشناسان در گفت‌وگو با رسانه‌ها در بیان علل گرایش به مدارس غیردولتی، به کمبود مدارس دولتی اشاره و عنوان می‌کنند، «در بعضی مناطق تهران، به‌خصوص مناطق یک تا 5 تعداد مدارس دولتی به‌شدت کاهش پیدا کرده و برعکس تعداد مدارس غیردولتی افزایش یافته است. به‌طور مثال، بررسی‌ها در منطقه 5 تهران نشان می‌دهد که از کل مدارس این منطقه فقط 20 درصد دولتی هستند و حتی اگر خانواده‌ای بخواهد فرزندش را در مدرسه دولتی ثبت‌نام کند، به‌سختی می‌تواند مدرسه پیدا کند.» این کارشناسان از حال بد مدارس دولتی هم می‌گویند که در کنار بی‌توجهی آموزش و پرورش باعث شده روزبه‌روز از اعتبار آن‌ها کاسته شود و بر رونق مدارس غیردولتی بیفزاید؛ تفکری که باعث شده پدر و مادران زیادی از نان شبشان بزنند تا فرزندشان را به امید آینده بهتر و روشن‌تر در مدرسه غیردولتی ثبت‌نام کنند!

منبع: [www.1402.ir](#)